

Földi pörök és téli madárkikötők

BÚCSÚ NAGY GÁSPÁRTÓL

Akit ma elsiratunk, nagyon kedves volt szívünknek. Régóta tudtuk, hogy a magyar irodalom fekete évének fájdalmas veszteséglistáján ő is ott lesz. „utazók vagyunk tudom / szomjas vándorok / ha végül megérkezünk / illik majd kipakolni / de ama utolsó utat / vagy napot... / még nagyon szeretném elnapolni...” – írta néhány évvel ezelőtt. Háromnegyed éve ebben az elnapolásban reménykedtünk. Január harmadika óta, hogy élni lássam, a verseit olvasom, lemezein hangját, a jellegzetes „vazs megyei” zöngésüléseket hallgatom. Pedig ezekben a régi versekben is ott járkal a halál. Kerülgeti a dunántúli dombokat, budai hegyeket és a városligeti fákat. Kerülgeti az „áldott-átkozott munkában” nyüzsgőket. „Nézek körül már csak halottaim vannak.” Hát lassan így vagyunk ezzel mi is.

Ha érdekel még egyáltalán valakit, hogy milyen volt a kor, melyben élnünk adatott, forduljon irodalmunk nagyjaihoz. Aki a mögöttünk lévő évtizedek közérzetéről akar tudni, lapozza föl Nagy Gáspár versesköteteit. Hiszen ő – klasszikusainkhoz és legjobb kortársainkhoz hasonlóan – a legmélyebb és legsebezőbb élettapasztalatait volt képes íróilag feldolgozni. Összefüggő elképzelése és egysé-

ges látomása volt világunkról. Költői jelentkezése (a hetvenes években) a vesztett remények ideje. A pálya utolsó másfél évtizedének ugyancsak a dezillúzió a közös élménybölcsője. „Szabadságra éhes fegyencekből” hogyan lettünk „békebeli kanibálok”?

A szelíd, játékra, iróniára született Nagy Gáspárt nem hagyták nyugodni a tragédiák. A szó „egyetemes súlytalansági állapotában” újra és újra próbált kimondani, megnevezni, megszólítani valamit. A „takart seb katarzisa” ez (Domokos Mátyás). Úgy érezte, egész költészete érvénytelen, ha nem arról beszél, ami szíve szerint a legfontosabb. Ha nem mondhatja ki, ami fáj, ami gyötör, akkor megfullad. Látszólag vakmerően bátor volt, pedig „csak” bibói értelemben vett demokrata, aki nem mert félni. Illyés Gyulával vallotta, hogy a legnagyobb bátorság a remény. Ha a múlt el is esett hatalmunkból, „a jövődönnek urai vagyunk”. Ezért volt számára kiirthatatlanul égető kérdés 1956. Orfeusz éneke azonban nem szelídítette, inkább földühítette a vadakat. Vádlottak padjára ültetve szerzőt és szerkesztőt. Ám e néha tiltott, máskor túrt, de a feladattól mindig támogatott és meg is védett irodalmi lázadások nyomán egyszer csak repedezni kezdett mindaz, ami gyűlöletes és elviselhetetlen volt. Meglehet, nem eléggé. De hát (Adyval szólva) „ha késlekedik az okosság, / Nem poéta-fajták okozzák!”

Nagy Gáspár is bemutatthatta volna „a költészet minden trükkjeit / az egy napos csodát”. Inkább a „lefokozott szívűeknek” mondott valami szabadítót. Miközben versben írta az életét, mert ezt tartotta a leghitelesebb feljegyzésnek. Nagy hagyomány folytatójaként gondolta úgy, hogy a költészet a lét elviseléséhez kell. Hosszan lehetne sorolni választott névsorát, azokét az érdemesekét, akik a szellemi hazát a csillagok között, a magasban építették, s akiknek a műveiben bizodalma volt. Hitte, hogy az irodalom kézfogások története. Kormos István, Nagy László, Illyés Gyula, Jékely Zoltán hatalmas törzsek voltak számára az irodalom erdejében. A tőlük különböző, sajátos, egyéni hang már a rendkívüli tehetség jele.

Nagy Gáspár halálával olyan költő hagyott el bennünket, akinek a jövőben nemcsak újabb verseit, esszéit, de emberi személyiségét is fájdalommal hiányoljuk. „A tehetség semmi, elrontható, elpazarolható. / Ami az egész életben számít, az a jellem.” – Gáspár „a lőporfüstös őszi ködben” a magyaroknak üzenő Herbert szavaiból „a testtartás bátor egyenesét” jegyezte meg. Mozdulni kezd egy érzés vagy gondolat: talán embernek volt mégis a legnagyobb: embermérték, a tisztesség, okosság, tartás és elszántság eleven képe. Egy arc távolodik tőlünk, fiatalságunk arca, és ezt nagy szomorúsággal vesszük tudomásul.

Amikor „Közelebb az életemhez” című vallomásos-életrajzi könyvének örvendeztünk, a bemutatón Babits Mihályt idéztem: „Ahogy fogy-fogy a jövőd, / egyre-egyre drágább a múlt”. Senki sem gondolta, hogy ez a jövő milyen rövidre szabott. Április végén – nem tudva, hogy nagybeteg – Németh László pasaréti szobrának avatásán még elmondta „Éjszakáimban lámpafény” című versét. A pil-

lanat akár jelképesnek is tekinthető: a költő a nagy igazságkereső és az igazságot már-már önpusztító módon kimondó Németh László előtt tiszteleg. Örööm Németh Magda felvételét, s a képen látható férfira úgy nézek, mint aki éjszakáinkban már maga is lámpafény.

Kedves Gáspár! Drága Barátunk! Tiszta és romolhatatlan emléked megőriz-
zük.

OLASZ SÁNDOR

Elhangzott január 16-án, a Farkasréti temetőben.

